34898 ـ انسان حق اختیار دارد یا ندارد

سوال

آیا انسان صاحب اختیار است یا مجبور است؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

این سوال را از شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ پرسیدن؛ ایشان چنین پاسخ دادند:

از کسی که این سوال را پرسیده باید پرسید: آیا کسی او را مجبور به پرسیدن این سوال کرده است؟ یا آیا خود او نوع اتوموبیلی که سوار آن می‌شود را انتخاب کرده؟ سپس از خودش بپرسد که آیا او به انتخاب خودش دچار حادثه می‌شود؟

آیا به اختیار خودش بیمار می‌شود؟

یا آیا به اختیار خودش می‌میرد؟

و مانند اینگونه پرسش‌ها و در این صورت پاسخ وی داده می‌شود که او صاحب اختیار است یا نه.

پاسخ: کارهایی که انسان عاقل انجام می‌دهد بی‌شک به اختیار خودش است. بشنوید که خداوند متعال چه می‌فرماید: فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا [نبأ/ ۳۹] (پس هر که خواهد، راه بازگشتی به سوی پروردگار خود بجوید) و آنجا که می‌فرماید: مِنكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ الآخِرَةَ [آل عمران/ ۱۵۲] (برخی از شما دنیا را برخی از شما آخرت را می‌خواهد) و همچنین آنجا که می‌فرماید: فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ [بقره/ ۱۹۶] ([به کفاره‌ی آن باید] روزه‌ای بدارد یا صدقه‌ای بدهد یا قربانی‌ای بکند) در این آیه خداوند شخص را مخیر کرده که چه فدیه‌ای را انتخاب کند [بنابراین وی حق انتخاب دارد].

اما هرگاه بنده اراده‌ی کاری را کرد و انجامش هم داد، آنگاه می‌دانیم که الله متعال نیز آن را اراده کرده است، زیرا می‌فرماید: وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَن يَشَاء اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ [تکویر/ ۲۸] (و تا الله پروردگار جهانیان نخواهد، [شما نیز] نخواهید خواست). زیرا به سبب کمال پروردگاری الله متعال، هیچ چیز در آسمان‌ها و زمین رخ نمی‌دهد مگر به خواست و مشیت او.

اما اموری مانند بیماری و مرگ و حوادثی که برای شخص یا دیگران بدون اختیار وی رخ می‌دهد، محض تقدیر است و بنده در آن صاحب اختیار و اراده نیست.